

Kommunismien vaikutus urheiluun

J a m e s R i o r d a n

Kommunistinen urheilupolitiikka on kuollut Euroopassa, mutta se elää yhä Kiinassa, Kuubassa ja Pohjois-Koreassa. Se ei ollut kaikkialla samanlaista, eikä se Albanian, Vietnamin ja Kambodžhan kaltaisissa taloudellisesti kehittymättömissä maissa ollut kansallisten prioriteettien kärjessä. Tästä kaikesta huolimatta kommunistisella urheilupolitiikalla oli tiettyjä yhteneväisiä piirteitä, jotka erottivat sen muun maailman, niin kehittyneen kuin kehittyvänkin, urheilupolitiikasta. Tässä artikkelissa käsitellään näitä yhteneväisyyksiä sekä tarkastellaan kommunismin nopean romahtamisen seurauksia itäisessä Euroopassa.

Kommunismien romahtaminen itäisessä Euroopassa tarjoaa mahdollisuuden tarkastella kommunistista urheilupolitiikkaa sekä sen vaikutusta urheiluun ja kansan suhtautumiseen siihen, joskin yhdeksän itäeurooppalaisen kommunistisen maan joukossa Albania ja Jugoslavia poikkesivat muita enemmän totalitaristisesta tai ”valtiososialistisesta” mallista. Laaja kiinnostus kommunistista urheilua kohtaan juonsi juurensa siitä, että urheilumenestys varsinkin olympialaisissa herätti paljon huomiota ja ihailua: Neuvostoliitto ja DDR tarjosivat jännittävän vastuksen Yhdysvalloille ja Länsi-Saksalle, aivan kuten

muut vastakkainasettelut kommunististen ja kapitalististen maiden välillä.

Kommunistisen urheilun vähemmän merkittävä, joskin kenties kauaskantoisempi, ulottuvuus oli tietynlaisen urheilumallin tai ”liikuntakulttuurin” (ven. fizitšeskaja kultura, suom. huom.) kehittyminen modernisoituvan yhteiskunnan tarpeisiin. Tässä mallissa urheilua käytettiin utilitaristisiin tarkoituksiin: urheilulla tuli edistää terveyttä ja hygieniaa, se palveli maanpuolustuksen tarpeita, sen tuli kohentaa työvoiman tuottavuutta, auttaa monikansallisen väestön integroinnissa yhtenäiseksi valtioksi, sen avulla tuli saavuttaa kansainvälistä tunnustusta ja mainetta. Tiivistettynä voidaan puhua kansakunnan rakentamisesta. Itä-Saksaa ja osin Tšekkoslovakiaa lukuun ottamatta kommunismia rakennettiin nimittäin lukutaidottoman maalaisväestön varaan. Juuri tämä malli oli vetovoimainen tietyille Afrikan, Aasian ja latinalaisen Amerikan maille.

Tästä johtuen useimmissa kommunistisissa valtioissa urheilulla oli vallankumouksellinen rooli valtiojohtoisen yhteiskunnallisen muutoksen agenttina. Vähintäänkin voidaan väittää, että vallankumouksen jälkeen ei ollut joutilasta luokkaa, joka olisi edistänyt urheilua itseisarvoisena ajanvietteenä, kuten oli esimerkiksi viktoriaanisessa Englannissa.

Useat kommunistiset maat myös korostivat ajatusta siitä, että liikuntakulttuuri on inhimillisen kehityksen kannalta yhtä tärkeää kuin henkinen kulttuuri sekä yksilön kokonaisvaltaisen kehityksen että yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Tällainen käsitys kumpusi osittain marxilaisesta filosofiasta, jossa korostui

henkisen ja fyysisen tilan keskinäinen riippuvuus. Klassisessa kirjoituksessaan Venäjän vallankumouksen vuodelta 1917 Mao Zedong itse asiassa sijoitti liikuntakulttuurin henkisen kulttuurin edelle:

Liikuntakulttuuri on hyveen ja viisauden täydentymä. Ruumiin sisältämä tieto on tärkeintä, ja tieto on hyveen tyysija. Tästä johtuen lapsen fyysisille tarpeille on annettava etusija; sen jälkeen on aikaa kehittää moraalia ja viisautta.

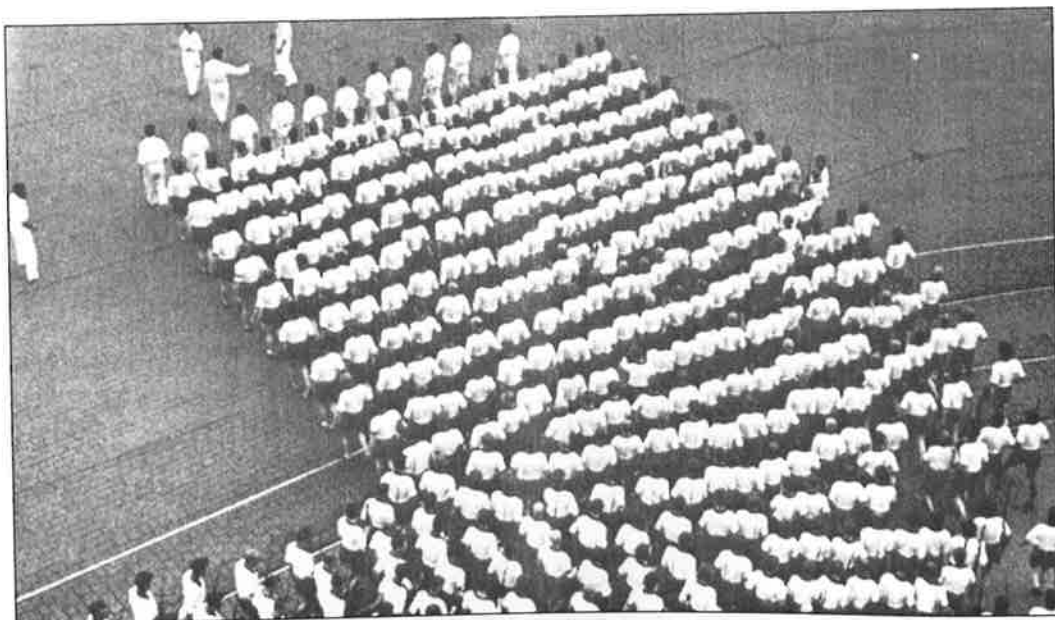
Urheilulla, tai pikemminkin liikuntakulttuurilla, oli siis erityinen sosiaalinen ja poliittinen merkitys kommunistisen yhteiskunnan kehittämiseksi kahdesta syystä: urheilun paikka oli kommunismissa paljon keskeisempi kuin lännessä ja valtio ohjasi ja kontrolloi urheilua. Seuraavaksi tarkastellaan urheilun tärkeimpiä tehtäviä kommunistisessa järjestelmässä.

Kansakunnan rakentaminen

Kaikki kommunistiset valtiot joutuivat kohtaamaan ongelmia, joita aiheutui toisaalta poliit-

tisestä epävakaudesta, toisaalta taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Joidenkin maiden haasteena oli lisäksi se, miten integroida monikansallinen väestö yhdeksi yhtenäiseksi valtioksi. Kansakunnan rakentaminen on tässä keskeistä: tuli lujittaa sellaista koko kansakuntaa koskevaa poliittista tunnetta, joka kykeni ylittämään sukuun, rotuun, kieleen, uskontoon tai maantieteelliseen sijaintiin perustuvat rajat. Tämä ei ollut vain vallankumouksen jälkeisen Venäjän, Kiinan tai Kuuban ongelma, vaan se oli yhtä relevantti kysymys myös kolonialismista vapautuneille modernisoituville afrikkalaisille ja aasialaisille maille.

Mikä olisikaan urheilua parempi väline vahvan kansallisvaltion luomiseen? Urheilu saattaa olla ainutlaatuisen sekä kansakunnan että kansallisen yhtenäisyyden rakentamisen kannalta, koska se on koulutuksen, terveyden, kulttuurin ja politiikan kannalta tärkeä ja sen avulla saadaan ihmisiä liikkeelle. Urheilu tavoittaa ja yhdistää suuremmat kansanosat kuin kenties mikään muu sosiaalisen aktiivisuuden muoto. Urheilua on helppo ymmärtää, ja siitä on helppo pitää; urheilu rikkoo yhteiskunnallisia, taloudellisia,

Aleksandr Rodtšenko: Dynamon osasto (1935)

koulutukseen perustuvia, uskonnollisia ja kieleen liittyviä rajoja. Urheilu on verraten turvallinen tapa purkaa tunteita, se on usein suhteellisen halpaa ja sillä voidaan helposti edistää koulutukseen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä tavoitteita.

Juuri näistä syistä länsimaissa syntyneet urheilumuodot ovat vetovoimaisempia kuin alkuperäiskansojen urheiluperinne, joka liittyy yleensä erilaisten yhteisöjen vuosittaisiin juhliin. Tästä syystä alkuperäiskansojen urheilu on toiminut vain tietyn heimon tai etnisen ryhmän identiteetin ilmaisijana. Tämän vuoksi kommunistisissa maissa otettiin käyttöön ja ryhdyttiin edistämään nimenomaan modernia urheilua.

Integraatio

Kansakunnan rakentamiseen liittyy läheisesti kysymys integraatiosta, valtion halusta tehdä monikansallisesta väestöstä yksi kansallisvaltio. Usein samanaikaisesti siirryttiin maalaismaisesta elämäntavasta kaupunkimaiseen. Useat kommunistiset maat olivat erilaisten etnisten ryhmien löyhiä liittoumia, joissa oli erivärisiä ihmisiä, eri kieliä, perinteitä, uskontoja, taloudellisen kehittymisen asteita ja erilaisia ennakkoluuloja. Tarkastelen esimerkkinä kahta maailman suurinta kommunistista valtiota.

Kiinan miljardiväestö koostuu ainakin kahdestatoista selkeästi erilaisesta etnisestä ryhmästä; maa on jaettu kahteenkymmeneen yhteen provinssiin ja viiteen autonomiseen alueeseen. Idässä on alkuperäiskansoja ja korealaisia, lännessä mongoleja, turkkilaisia (uiguureja) sekä tiibetiläisiä.

Neuvostoliitto puolestaan oli yli 290 miljoonan ihmisen muodostama monikansallinen liittovaltio, jossa oli yli sata kansallisuutta. Valtio koostui viidestätoista neuvostotasavallasta, joissa jokaisessa oli oma etninen ryhmä. Neuvostotasavaltujen lisäksi oli monia muita alueellisia jakoja (autonomiset tasavallat, autonomiset alueet ja kansalliset piirit). Jokaisena arkipäivänä koulua käytiin 87 eri kielellä ja sanomalehtiä julkaistiin 64 eri kielellä.

Kummankin suurvallan vallanpitäjät veivät aivan tarkoituksellisesti länsimaissa kehitetyn urheilun kaupungeista maaseudulle ja Neuvostoliiton tapauksessa myös Euroopan puoleisista metropoleista Aasian sisämaahan. Länsimaista urheilua käytettiin hyväksi pyrkimyksessä yhdistää eri kansat uudeksi kansakunnaksi sekä uudenlaisen, kansalliset ja etniset rajat ylittävän patriotismin luomiseksi.

Neuvostohistoria tarjoaa esimerkin siitä, miten jopa jo ennen sisällissodan (1917–1921) päättymistä uudet vallanpitäjät järjestivät Taškentissa, ikivanhassa islamin kehossa, kautta aikojen ensimmäiset Keski-Aasian kisat. Tämä oli itse asiassa ensimmäinen kerta historiassa kun uzbekit, kazakit, turkmeenit, tadžikit, kirgiisit ja muut muslimikansat, kuten myös venäläiset, ukrainalaiset ja muut eurooppalaiset kansat, kilpailivat yhdessä. Kuten Rodionov (1975, 7) huomautti myöhemmin: ”Urheilulla on valtava integroiva funktio. Tällä on suuri merkitys monikansallisen valtiomme kannalta. Urheilukilpailut, festivaalit, spartakiadit ja muut kilpaurheilun muodot ovat olleet ratkaisevan tärkeitä neuvostokansojen ystävyuden vahvistamiseksi.”

Sama koski myös Kiinassa, Pekingissä syyslokakuussa 1985 pidettyjä kansallisten vähemmistöjen kilpailuja.

[Kilpailut oli] suunniteltu Kiinan eri vähemmistöjen integroimiseksi. Tässä kyse oli melko hienovaraisesta integraatiosta, koska se näytti perustuvan kansallisten erojen puolustamiselle, mutta se voidaan kuitenkin johtaa valtion tarpeesta integroida ja legitimoida nationalistista politiikkaa. (Hann 1985, 3.)

Kuten kohta nähdään, on urheilun integroiva funktio tärkeä myös silloin, kun puhutaan kilpaurheilusta – Neuvostoliiton kohdalla 1920-luvun loppupuolelta lähtien, Kiinassa vasta 1970-luvun lopulta alkaen. Urheilua käytettiin niin sisäisesti kuin ulkoisestikin mobilisoimaan ihmisiä tavoilla, jotka johtivat aktiiviseen ryhmätietoisuuden ja solidaarisuuden lisääntymiseen puoluejohton tavoitteiden mukaisesti.

Puolustus

Useat kommunistiset valtiot syntyivät sodan seurauksena. Tämän lisäksi sodan, terrorismin ja vastavallankumouksen uhka oli aina läsnä – hyviä esimerkkejä ovat Neuvostoliitto, Kiina ja Kuuba. Ei olekaan hämmästyttävää, että puolustusvalmius on ollut tärkeä tekijä. Urheilu alistettiin usein sotilaskoulutukselle. Termi ”urheilun militarisoituminen” kuvaa parhaiten tietyissä valtioissa vallinnutta järjestelmää. Armeijan merkitys korostui urheilujärjestelmien kehityksen keskittymisen myötä. On syytä kuitenkin huomata, että niin Venäjällä kuin Kiinassakin sotilailla oli keskeinen sija urheiluhallinnossa jo ennen vallankumousta. Tämä johtui pitkälti maiden geopoliittisesta sijainnista ja siitä, että niillä oli pitkä historia valloittajina. On myös syytä muistaa, että molemmilla mailla on ollut pitkä rajaviiva ulkovaltojen kanssa – Kiinalla oli 14 ja Neuvostoliitolla 12 rajanaapuria. Lisäksi molemmat maat menettivät historiallisesti tarkasteltuna varsin äskettäin valtavan määrän ihmisiä sodassa. Kiina esimerkiksi menetti 13 miljoonaa ja Neuvostoliitto 27 miljoonaa ihmistä toisessa maailmansodassa. Nämä olivat ihmiskunnan suurimmat sotamenetykset, mitattiin niitä millä mittapuulla tahansa.

Sekä Neuvostoliitossa että Kiinassa – kuten myös Pohjois-Korean ja Kuuban kaltaisissa maissa – urheilujärjestelmä kuului aluksi asevoimien alaisuuteen, ja aivan viime aikoihinkin saakka puolustuksellinen tarve ja sotilaalliset tai puolisolitaalliset organisaatiot määrittivät sitä voimakkaasti. Kaikilla kommunistisilla mailla oli koko maan kattavat, kansanjoukoille tarkoitettut ohjelmat, joissa sotilaskoulutus painottui. Mallina oli neuvostoliittolainen Valmis työhön ja puolustukseen -järjestelmä (GTO). Tämän mallina taas oli Baden-Powellin partiolaisille luoma järjestelmä ampumis- ja urheilumerkkeineen, jonka nimi oli kuvaavasti ”Ole valmis työhön ja puolustukseen”. Glassfordin ja Clumpnerin (1973, 13) mukaan ”tärkeä osa kiinalaisen koulujärjestelmän liikuntakulttuuria on valmistava sotilaallinen ohjelma, joka perustuu neuvosto-

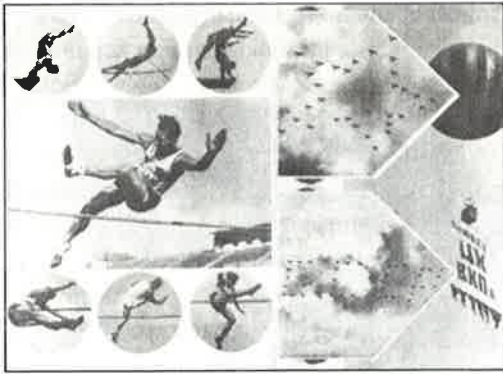
liittolaiseen GTO-järjestelmään. Koulutuksen ytimen muodostavat 10–20 kilometrin pituiset marssit, kranaatin heitto, rynnäkköharjoitukset, kiväärillä ammunta.”

Jopa Itä-Saksan kaltaisessa suhteellisen teollistuneessa maassa, olkoonkin että kyseessä oli ”etulinjavaltio”, otettiin käyttöön juuri neuvostoliittolainen sotilaallisuutta painottava järjestelmä. Se suunnattiin erityisesti nuorille:

Neuvostoliiton järjestelmän mallin mukaisesti urheilu- ja liikuntakasvatukselliset ohjelmat perustuvat siihen, että täytetään tietyt kriteerit urheilumerkkien saavuttamiseksi. Urheilumerkissä luki alun alkujaan mahtipontisesti ”Valmis puolustamaan ja työntekoon rauhan hyväksi”; kriteereissä painoutuivat militaristiset ja ideologiset vaatimukset. Sitemmin merkissä lukee ”Valmis puolustamaan ja työntekoon isänmaan hyväksi”. (Childs 1978, 78.)

Kaikissa kommunistisissa ja myös eräissä muissa maissa on armeijan merkitys urheilun kannalta ollut merkittävä. Tietyt armeijan ja turvallisuuselinten urheiluklubit ovat tarjonneet suojapaikan käytännössä enemmän tai vähemmän kokopäivätoimisille urheilijoille. Ajoittain on ollut kyse myös sotilaallisten organisaatioiden urheiluun kohdistuneesta ohjauksesta, kuten Neuvostoliitossa vuosina 1918–1922 ja 1940–1946. Sotilaallisilla organisaatioilla ja urheilulla oli myös yhteys Moskovassa vuonna 1958 perustetun Ystävällismielisten armeijoiden urheilukomitean kautta.

Useissa kommunistisissa valtioissa armeija ja turvallisuuselimet ovat siis tarjonneet rahoituksen ja välineistön kokopäivätoimiselle urheilulle. Erityisen tärkeää tämä oli sellaisten urheilulajien kohdalla, joissa tarvitaan kalliita välineitä, kuten esimerkiksi jääkiekko, jalkapallo, voimistelu, painonnosto tai ratsastus. Näin varmistettiin, että mahdollisimman suuri joukko ihmisiä olisi fyysisiltä ominaisuuksiltaan kunnossa, henkisesti valppaita ja sellaisin ominaisuuksin varustettuja, joita tarvitaan sotilaallista valmiustilaa varten, sekä dissidenttien ja puoluekarkureiden valvo-

Aleksandr Rodtšenko: Fotomontaasi lehdestä SSSR na stroike (1935)

miseen. Tällaisia ominaisuuksia olivat isänmaallisuus, tahdonvoima, kestävyys ja kekseliäisyys. Lisäksi sotilaallisten urheilujärjestöjen ajateltiin olevan taloudellisesti tehokkain tapa hyödyntää niukkoja resursseja sekä menetelmiltään toimivampi tapa siviilipuolen organisaatioihin verrattuna.

Terveys ja hygienia

Tärkein urheilun kaikista tehtävistä oli terveyden edistäminen ja ylläpitäminen. Useissa kommunistisissa maissa urheilu kuului terveysministeriön hallinnonalaan. Koska NL:n urheilukulttuuri kehittyi pitkälti olosuhteissa, joissa väestön terveys oli verrattain alhainen, ja koska neuvostojärjestelmän kehitys toimi mallina useimmille muille kommunistisille valtioille, kannattaa tätä kokemusta katsoa tarkemmin.

Kun bolševikit nousivat valtaan Venäjällä lokakuussa 1917, he perivät puolifeodaalisen, yli sadan etnisen ryhmän muodostaman imperiumin, jossa väestö koostui 80-prosenttisesti pitkälti lukutaidottomista maaseudun asukkaista. Maa oli kaaoksessa ja sodan runtelema. Ilmastollisesti ankarassa maassa erilaiset tartuntataudit, epidemiat ja nälänhätä olivat yleisiä. Valtaosalla väestöstä oli vain alkeellinen käsitys hygieniasta. Uudet vallanpitäjät tiedostivat, että tarvitaan radikaaleja taloudellisia ja sosiaalisia muutoksia, jotta tilanne merkittävästi muuttuisi. Aikaa oli kuitenkin vähän: ruumiillisesti voimakkaita

kurinalaisia miehiä, naisia ja jopa lapsia tarvittiin kiireesti. Ensin jotta uusi valtio säilyisi, sitten sen jälleenrakentamiseksi kansalaissodan jäljiltä, sitten maan teollistamiseksi ja kulttuurin kehittämiseksi sekä puolustukseksi tulevia hyökkäyksiä vastaan.

Säännöllinen liikunta oli verrattain tehokas ja edullinen keino, jolla voitiin nopeasti kohentaa terveydentilan tasoa ja kasvattaa ihmisiä hygienian, ravinnon ja harjoittelun saralla. Tätä tarkoitusta varten kehitettiin uusi lähestymistapa terveyteen ja virkistykseen. Uutta järjestelmää kutsuttiin liikuntakulttuuriksi.

Vallankumousta edeltävää läntistä urheilua ja liikuntakasvatusta pidettiin liian kapeana eikä sen ajateltu kykenevän ilmaisemaan käynnissä olevan kulttuurivallankumouksen (henkisen ja fyysisen) kauaskantoisia tavoitteita. Liikuntakulttuurin oli määrä kattaa niin terveys, liikuntakasvatus kuin kilpailu-urheilukin sekä jopa siviilipuolustus ja taiteellinen ilmaisu. Liikuntakulttuurin omaksumista pidettiin koko elämän kestäväenä prosessina.

Kuten Nikolai Semaško, lääkäri ja Neuvostoliiton ensimmäinen terveysministeri (sekä myös Liikuntakulttuurin korkeimman neuvoston puhemies) teki selväksi vuonna 1928:

Liikuntakulttuuri, kuten se Neuvostoliitossa ymmärretään, ei liity ennätysten rikkomiseen vaan ihmisten fyysiseen terveyteen. Se on olennainen osa kulttuurivallankumousta ja sen takia sen tärkein tavoite on henkilökohtainen ja koko yhteiskunnan hygienia. Se opettaa ihmisiä hyödyntämään luonnon luonnollisia voimia – aurinkoa, ilmaa ja vettä, parhaita proletariaatin parantajia.

Toisin sanoen liikuntakulttuuri oli terveyskampanjan tukipylväs, joka kannusti ihmisiä peseytymään, harjaamaan hampaansa, syömään ja juomaan kohtuullisesti ja harjoittamaan rationaalista päiväjärjestystä, jossa työ, lepo ja uni vuorottelevat. Tästä juonsi juurensa Semaškon vuoden 1926 iskulause ”Liikuntakulttuuria 24 tuntia vuorokaudessa”: kahdeksan tuntia työtä, kahdeksan tuntia unta ja kahdeksan tuntia virkis-

täytymistä. Liikunnasta oli tullut enemmänkin kuin tukipylyvä: maa oli nimittäin lavantaudin kourissa ja oli jo kauan kärsinyt lähes epidemiokoiksi levinneistä koleran, lepran, tuberkuloosin ja sukupuolitautien kaltaisista taudeista. Maa kärsi Semaškon (1928) mukaan ”järkyttävän takapajuisista sanitaarisista olosuhteista, tietämättömyydestä ja välinpitämättömyydestä mitä tulee henkilökohtaiseen ja yleiseen hygieniaan. Tämä johtaa syfiliksen, trakooman, syyhyn ja muiden ihotautien massaepidemioihin.”

Liikuntakulttuurin tuli siis auttaa taistelussa vakavia tauteja ja epidemioita vastaan. Säännöllisen liikunnan parantava vaikutus oli keskeinen osa tuberkuloosin vastaisia kampanjoita, joita pidettiin ajoittain 1920-luvun lopulla. Liikuntakulttuuri ei kuitenkaan ollut tärkeä vain fyysisen kunnan edistämiseksi vaan myös taistelussa ns. antisosiaalista käyttäytymistä (kuten vallanpitäjät asian ilmaisivat) vastaan niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Jos nuoriso saataisiin kiinnostumaan urheilusta ja aloittamaan säännöllinen liikunta, vaikutuksia olisi terveen ruumiin lisäksi myös sieluun. Ukrainan kommunistinen puolue antoi vuonna 1926 päätöslauseلمان, jossa toivottiin ”liikuntakulttuurista tulevan uuden ajan airut... keino pitää nuoriso poissa kadulta ja kotipolttosen alkoholin ja prostituution parista”. Maaseudulla liikuntakulttuurille annettiin tätäkin kunnianhimoisempi tavoite:

Liikuntakulttuuri on tärkeä osa taistelussa juoppoutta ja karkeaa käytöstä vastaan vetäessään maalaisnuorisoa rationaalisempien ja kulttuurisempien harrastusten pariin... Kylien muutoksesta käytävässä taistelussa liikuntakulttuurista tulee väline, jota viranomaiset voivat käyttää kaikissa toiminnoissaan uuden elämäntavan edistämiseksi kampanjassa uskontoa ja luonnonkatastrofeja vastaan. (Landar 1972, 11.)

Vielä 1980-luvulla urheilu nousi esille taistelussa alkoholismia ja uskontoa vastaan (Nekrasov 1985). Liikuntakulttuuri edusti nuhteettomuutta, edistystä, hyvää terveyttä ja rationaalisuutta. Sitä pidettiin sosiaalipolitiikan

toimeenpanemisen kannalta yhtenä kaikkein soveliaimmista ja tehokkaimmista keinoista, ei vähiten siihen implisiittisesti sisältyneen sosiaalisen kontrollin takia.

Kun teollistuminen pääsi 1920-luvun lopulla vauhtiin, liikuntakulttuurista – kuten kaikesta muustakin – tuli apuväline viisivuotissuunnitelmien toteuttamiseksi. Maan kaikissa työpaikoissa järjestettiin terapeutisia voimistelutuokioita, joiden tavoite oli parantaa tuottavuutta, vähentää sairauksien ja vammautumisten aiheuttamia poissaoloja, lieventää väsymystä ja levittää uusia hygieniatottumuksia niiden äskettäin maaseudulta muuttaneiden työläisten joukkoon, jotka vielä hetki sitten olivat asuneet mökkipahasissa luteiden seassa. Tämä Neuvostoliitossa alkunsa saanut, terveyteen keskittynyt urheilujärjestelmä otettiin käyttöön kaikissa tulevissa kommunistisissa valtioissa.

Sosiaalipolitiikka

Kommunististen maiden sosiaalipolitiikassa on paljon urheilun kannalta tärkeitä puolia. Joihinkin on edellä jo viitattu: rikoksentorjunta yleisesti ja nuorisorikollisuuden torjunta erityisesti, taistelu alkoholismia ja prostituutiota vastaan sekä nuorison johdattaminen pois uskonnon parista (erityisesti islamin kaltaisista kokonaisvaltaisista ja moniin elämäntilanteisiin vaikuttavista uskonnoista). Urheilun käyttäminen sosiaalipolitiikan välineenä saattoi myös edesauttaa naisten emansipaatiota.

Vaikuttimena saattoi olla vallanpitäjien halu saavuttaa kansallista tunnustusta menestyksellä kansainvälisissä urheilukilpailuissa. Joidenkin itäeurooppalaisten valtioiden panostus naisurheiluun onkin omiaan korostamaan eroa naisurheilun suhteelliseen laiminlyöntiin ”valistuneemmassa” lännessä ja kehittyvissä maissa. Kuten itäsaksalainen urheiluviranomainen Otto Schmidt (1975, 12–13) huomautti, ”muissa maissa osataan tehdä yhtä hyviä, ellei parempia, miesurheilijoita kuin meillä, mutta me viemme kokonaisvoiton, koska he eivät osaa ottaa käyttöön naisten koko potentiaalia”.

Aleksandr Rodtšenko: Urheiluparaati (1936)

Naisurheilun merkitys on edellistäkin tärkeämpää sellaisissa yhteisöissä, joissa naiset on suljettu pois julkisesta piiristä joko lain tai perinteen nojalla ja joissa ei ole soveliaista paljastaa kasvoja, käsivarsia tai sääriä julkisesti. Toki tällaisissa tapauksissa emansipaatio on sekä hitaampaa että tuskallisempaa. Jotkut monikansalliset kommunistiset valtiot käyttivät urheilua tietoisesti murtaakseen ennakkoluuloja ja edistääkseen naisten vapautumista. Tämä oli tietoinen politiikka Albanian, Neuvostoliiton ja Afganistanin kaltaisissa kommunistisissa valtioissa, joissa oli merkittävä muslimiväestö. Neuvostoliittolainen urheiluviranomainen Davletšina (1976, 62) viittasi Keski-Aasian tasavaltojen (joiden rajanaapureita ovat Iran, Turkki ja Afganistan) naiseen väittäessään, että ”urheilusta on tullut tärkeä ja näkyvä tapa taistelussa uskonnosta johtuvia ennakkoluuloja ja taantumuksellisia perinteitä vastaan; urheilu on auttanut naisten henkisen sarron murtamisessa ja uuden elämäntavan muodostamisessa”. On pysähdyttävää ajatella, että jos Nelli Kimin tai Elvira Saadin kaltaisten neuvostoubekkiivoimistelijoiden isoäidit olisivat esiintyneet trikoissa

julkisesti, heidät olisi mitä todennäköisimmin kivitetty hengiltä.

Länsimaiden, myös länsimaisten naisten, kasvanut tietoisuus häviämisestä kommunistimaille lisäsi ilmeisesti osaltaan kiinnostusta naisurheilua ja Itä-Euroopassa kehitettyjä naisten valmennusmenetelmiä kohtaan. Mutta toisinaan vaikutusta oli toiseenkin suuntaan. Esimerkiksi Yhdysvaltain naisten esimerkki rohkaisi kiinalaisia naisia ryhtymään painonnostoon ja kehonrakennukseen ja jopa nyrkkeilyyn 1980-luvun alkuvuosina. Samoin länsimaisten naisten esimerkki voitti joidenkin miespuolisten kommunistijohtajien epäluulon sellaisia lajeja kuten naisten jalkapalloa tai kestävyysjuoksua kohtaan.

Kansainvälinen tunnustus ja maine

Kaikille nuorille valtioille, jotka yrittävät vakiinnuttaa asemansa maailmassa kunnioitettavina tai edes tunnustettavina kansakuntina, saattaa urheilun kautta tarjoutua ainutlaatuinen mahdollisuus lunastaa paikkansa maailman julkisuuden

parrasvaloissa. Tämä on erityisen tärkeää niille valtioille, joita suurvallat sortavat, boikotoivat ja horjuttavat taloudellisesti, sotilaallisesti tai muuten. Tämä on pätenyt niin Baltian maihin suhteessa Neuvostoliittoon kuin Kuubaan ja Nicaraguaan suhteessa Yhdysvaltoihin. Kuten Fidel Castro (1974, 290) on sanonut imperialistisista valtioista suhteessa latinalaisen Amerikan maihin: ”Imperialismi on yrittänyt nöyryyttää latinalaisen Amerikan maita, se on yrittänyt juurruttaa niihin alemmuuskompleksin; tämä on osa imperialistien itsensä ylivermaisina esittämisen ideologiaa. Ja tähän tarkoitukseen imperialistit ovat käyttäneet urheilua.”

Tämä on asettanut kommunistimaiden urheilijoille erityisen vastuun, sillä poliittiset johtajat ovat nähneet heidän innostavan kansaa ylpeyteen joukkueestaan, kansallisuudestaan, maastaan ja jopa maansa poliittisesta järjestelmästä. Kaikki kommunistiurheilijat eivät tätä roolia hyväksyneet, kuten käy ilmi vuoden 1989 jälkeisistä

Aleksandr Rodtšenko: Urheiluparaati. Nainen ja kukkakimppu (1936)

jälkikommunistisista mielenilmauksista. Seuraavaksi tarkastelen yksityiskohtaisemmin urheilun roolia kommunistisessa ulkopoliitikassa.

Urheilu ja ulkopoliittikka

Jo ensimmäisen kommunistisen valtion synnystä 1917 lähtien tekivät kommunistijohtajat selväksi ulkoisten urheilusuhteiden riippuvuuden ulkopoliitikasta. Toisin olisi tuskin voinut ollakaan maissa, joissa urheilu oli keskusjohtoista ja valjastettu erityisten yhteiskuntapoliittisten, mukaan luettuna ulkopoliittisten, tavoitteiden saavuttamiseksi. Olemme jo nähneet, että urheilu oli valtion johtama poliittinen instituutio ja että valtio saneli urheilupoliittikan. Tärkeät kansallisen tason ratkaisut, kuten kysymys osallistumisesta olympialaisiin tai muihin kilpailuihin tietyissä epäsuosioon joutuneissa maissa, tehtiin puolueen ja johdon toimesta. Toisinaan päättävänä elimenä oli ylikansallinen elin, kuten Los Angelesin vuoden 1984 kesäolympialaisten kohdalla, jolloin ratkaisun neuvostojohtoista boikotista teki Varsovan liitto. Neuvostoliittoon likeisessä suhteessa olevien Itä-Euroopan maiden urheilupoliittikkaa tahditti Neuvostoliiton politbyroo ja sen ”veljelliset” määräykset.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kommunistijohtajat olisivat aina toimineet samantapaisesti tai sovitulla tavalla. Neuvostoliitosta huolimatta Kiina, Jugoslavia ja Romania osallistuivat Los Angelesin olympialaisiin. Kuuba ja marxilaisjohteinen Etiopia tukivat Pohjois-Koreaa ja boikotoivat Soulin kesäolympialaisia vuonna 1988; sen sijaan muut kommunistiset maat osallistuivat kisoihin Albaniaa lukuun ottamatta, joka ei osallistunut yksinkään kisoihin ennen Barcelonaa 1992.

Urheilun merkitys kommunistisessa ulkopoliitikassa vaihteli ajasta toiseen. Tämä heijasteli toisaalta sisä- ja ulkopoliittikan muutoksia, toisaalta yleismaailmallisen tilanteen muutoksia. Vuodesta 1917 aina vuosiin 1948–1949 saakka, kun Neuvostoliitto oli joko maailman ainoa kommunistinen valtio tai oli kommunistisen liikkeen ehdoton johtaja, määräsi Neuvostoliiton poli-

tiikka kommunistisen urheilun tahdin. Vuonna 1948 tapahtuneen Jugoslavian ja Neuvostoliiton välisen välirikon sekä vuonna 1949 tapahtuneen Kiinan kommunistisen vallankumouksen jälkeen neuvostomonopoli urheilussa murtui. Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana useiden kommunististen valtioiden ehdottomia päätavoitteita oli päihittää kapitalistinen maailma urheilun saralla, erityisesti olympialaisissa.

Näyttää siltä, että silloin, kun muita väyliä ei ole ollut käytettävissä, on urheilumenestys ollut Neuvostoliiton, Kiinan, Kuuban ja Itä-Saksan kaltaisille maille kuten myös monille kehittyville maille tapa saavuttaa tiettyä kansainvälistä arvostusta ja mainetta sekä kotimaassa että ulkomailla. Urheilu on ainutlaatuista siinä mielessä, että ainoastaan siinä kommunistiset maat, Neuvostoliitto ja Kiina mukaan lukien, kykenivät kilpailemaan ja jopa lyömään taloudellisesti kehittyneet maat. Tällä oli erityistä merkitystä tilanteessa, joka perinteisesti hahmotettiin kahden eri järjestelmän välisenä kilpailuna maailmanherruudesta. Kultura i žhižn -lehdessä julkaistu virallinen päätöslauselma vuodelta 1949 väitti, että ”neuvostourheilijoiden lisääntyvä menestys... on neuvostoliittolaisen yhteiskuntamuodon ja urheilujärjestelmän voitto; se tarjoaa vastasanomatonta todistusaineistoa sosialistisen kulttuurin ylivoimaisuudesta kapitalististen maiden kuoleman kourissa kamppailevaan kulttuuriin nähden.”

Kuuban johtaja Fidel Castro (1974, 91) ilmoitti odottavansa päivää, jolloin Kuuba pystyy osoittamaan kansallisen urheilulajinsa baseballin ylivoimaisuuden amerikkalaiseen baseballiin verrattuna: ”Jonain päivänä, kun jenkit hyväksyvät rauhanomaisen rinnakkaiselon maamme kanssa, päihitämme heidät myös baseballissa. Silloin vallankumouksellisen urheilun edut kapitalistiseen urheiluun verrattuna valkenevat kaikille.”

Joistakin takaiskuista huolimatta on paljon todisteita siitä, että taloudellisesti kehittyneet sosialistiset maat eivät säästäneet voimiaan ponnisteluissaan saavuttaa urheilumaailman herruus, erityisesti olympialaisissa, kuten taulukko 1

osoittaa. Vuodesta 1968 lähtien kolmen menestyneimmän maan joukossa oli kaksi sosialistista maata (paitsi vuonna 1984, jolloin neljän parhaan joukossa oli kaksi sosialistista maata siitä huolimatta, että valtaosa näistä boikotoi Los Angelesin kisoja). Myös talvikisoissa oli kesäkisojen kaltainen tilanne vuodesta 1972 lähtien. Jopa Barcelonan kesäolympialaisissa vuonna 1992, jolloin Neuvostoliitto oli jo hajonnut ja kilpaili Itsenäisten valtioiden yhteisönä (ilman Baltian maita) ja jolloin Itä-Euroopan tilanne oli sekava, oli IVY kisojen paras maa ja voitti pahimman kilpailijansa Yhdysvallat. Kiina oli neljänneksi ja Kuuba viidenneksi paras maa.

Neuvostoliitto hallitsi sekä kesä- että talviolympialaisia aina siitä lähtien kun se niihin osallistui; kesäkisoja vuodesta 1952 ja talvikisoja vuodesta 1956 lähtien. Ainoa haastaja oli Itä-Saksa, joka sai vuosien 1976 ja 1988 kesäolympialaisissa enemmän mitaleita kuin USA ja vuosien 1980 ja 1984 talviolympialaisissa enemmän mitaleita kuin Neuvostoliitto. Ainoastaan vuonna 1968 eniten mitaleita voittanut maa ei ollut kommunistinen: vuoden 1968 talvikisoissa eniten mitaleita sai Norja ja kesäkisoissa USA; Neuvostoliitto tuli molemmissa kisoissa toiseksi. Toinen poikkeus on vuoden 1984 kesäolympialaiset, joita parhaimmat kommunistiset urheilumaat boikotoivat. Kiina sijoittui niissä neljänneksi sekä jälleen vuonna 1992. Kuuba nousi viidenneksi kesäolympialaisissa ja on säännönmukaisesti voittanut enemmän mitaleja kuin Etelä-Amerikan maat yhteensä.

Pienen, alle 17 miljoonan asukkaan Itä-Saksan esimerkki on erityisen valaiseva. Itä-Saksan keskeisin ongelma sodan jälkeen oli saavuttaa kansainvälinen tunnustus itsenäisenä valtiona. Sen johtajien täytyi myös istuttaa maahan neuvostotyyppiset yhteiskunnalliset instituutiot ja arvot sekä kohdata lännen vihamielisyys, horjuttamisyrietykset ja boikotointi. Kilpailu Länsi-Saksaa vastaan nähtiin kilpakenttänä kapitalismin ja sosialismin välillä, jossa kilpailtiin järjestelmien paremmuudesta kaikilla elämänalueilla, myös urheilussa.

Taulukko 1 Olympialaisten kuuden kärkijoukkueen voittamat mitalit, 1952–92

Olympialaisten vuosi ja paikat	Kesäolympialaiset			Talviolympialaiset				
	Kansalliset olympia- joukkueet	Mitalit			Kansalliset olympia- joukkueet	Mitalit		
		Kulta	Hopea	Pronssi		Kulta	Hopea	Pronssi
1952 Helsinki	Neuvostoliitto	22	30	19	Norja	7	3	6
	USA	40	19	17	USA	4	6	1
	Unkari	16	10	16	Suomi	3	4	2
	Ruotsi	12	13	10	Itävalta	2	4	2
	Länsi-Saksa	0	7	17	Länsi-Saksa	3	2	2
Oslo	Suomi	6	3	13	Ruotsi	0	0	4
1956 Melbourne	Neuvostoliitto	37	29	32	Neuvostoliitto	7	3	6
	USA	37	25	17	Itävalta	4	3	4
	Itävalta	13	8	14	Suomi	3	3	1
	Saksa	6	13	7	Ruotsi	2	4	4
	Unkari	9	10	7	USA	2	3	2
Cortina d'Ampezzo	Iso-Britannia	6	7	11	Sveitsi	3	2	1
1960 Rooma	Neuvostoliitto	43	29	31	Neuvostoliitto	7	5	9
	USA	34	21	16	USA	3	4	3
	Saksa	12	19	11	Ruotsi	3	2	2
	Italia	13	10	13	Saksa	4	3	1
	Unkari	6	8	7	Suomi	2	3	3
Squaw Valley	Puola	4	6	11	Norja	3	3	0
1964 Tokio	Neuvostoliitto	30	31	35	Neuvostoliitto	11	8	6
	USA	36	26	28	Norja	3	6	6
	Saksa	10	22	18	Itävalta	4	5	3
	Japani	16	5	8	Saksa	3	2	3
	Italia	10	10	7	Suomi	3	4	3
Innsbruck	Unkari	10	7	5	Ruotsi	3	3	1
1968 Mexico City	USA	45	28	34	Norja	6	6	2
	Neuvostoliitto	29	32	30	Neuvostoliitto	5	5	3
	DDR	9	9	7	Itävalta	3	4	4
	Unkari	10	10	12	Ruotsi	3	2	3
	Japani	11	7	7	Ranska	4	3	2
Grenoble	Länsi-Saksa	5	10	10	Hollanti	3	3	3
1972 München	Neuvostoliitto	50	27	22	Neuvostoliitto	8	5	3
	USA	33	31	30	DDR	4	3	7
	DDR	20	23	23	Norja	2	5	5
	Länsi-Saksa	13	11	16	Hollanti	4	3	2
	Unkari	6	13	16	Sveitsi	4	3	3
Sapporo	Japani	13	8	8	Länsi-Saksa	3	1	1

Olympialaisten vuosi ja paikat	Kesäolympialaiset			Talviolympialaiset				
	Kansalliset olympia- joukkueet	Mitalit			Kansalliset olympia- joukkueet	Mitalit		
		Kulta	Hopea	Pronssi		Kulta	Hopea	Pronssi
1976	Neuvostoliitto	49	41	35	Neuvostoliitto	13	6	8
	DDR	40	25	25	DDR	7	5	7
Montreal	USA	34	35	25	USA	3	3	4
	Länsi-Saksa	10	12	17	Länsi-Saksa	2	5	3
Innsbruck	Puola	7	6	13	Itävalta	2	2	2
	Romania	4	9	14	Suomi	2	4	1
1980	Neuvostoliitto	80	69	46	DDR	9	7	7
	DDR	47	37	42	Neuvostoliitto	10	6	6
Moskova	Bulgaria	8	16	17	USA	6	4	2
	Puola	3	14	15	Norja	1	3	6
Lake Placid	Unkari	7	10	15	Itävalta	3	3	2
	Romania	6	6	13	Suomi	1	5	3
1984	USA	83	61	31	DDR	9	9	6
	Romania	20	16	17	Neuvostoliitto	6	10	9
Los Angeles	Länsi-Saksa	17	19	23	USA	4	4	0
	Kiina	15	8	9	Suomi	4	3	6
Sarajevo	Italia	14	6	12	Ruotsi	4	2	2
	Kanada	10	18	16	Norja	3	2	4
1988	Neuvostoliitto	55	31	46	Neuvostoliitto	11	9	9
	DDR	37	35	30	DDR	9	10	6
Soul	USA	36	31	27	Sveitsi	5	5	5
	Etelä-Korea	12	10	11	Suomi	4	1	2
Calgary	Länsi-Saksa	11	14	15	Ruotsi	4	0	2
	Unkari	11	6	6	Itävalta	3	5	2
1992	IVY	45	38	29				
	USA	37	34	37				
Barcelona	Saksa	33	21	28				
	Kiina	16	22	16				
	Kuuba	14	6	11				
	Espanja	13	7	2				

Itä-Saksassa urheilu nähtiin yhtenä ja kenties kaikkein eniten kansansuosiota nauttivana tapana saada järjestelmälle hyväksyntää ja parantaa sen imagoa sekä kotona että ulkomailla tilanteessa, jossa muita keinoja ei ollut käytettävissä. Tämä ei kuitenkaan ollut helppoa. Esimerkiksi vuoden 1960 talviolympialaisten alla USA kieltäytyi myöntämästä viisumeita itäsaksalaisille urhei-

lijoille Squaw Valleyhin, jossa kisat pidettiin. USA ja sen NATO:oon kuuluvat liittolaiset tekivät tällaisia kielteisiä viisumiratkaisuja 35 kertaa vuosien 1957 ja 1967 välillä. Toisinaan kävi niin, että kun itäsaksalainen urheilija voitti, palkintoseremonia peruutettiin. Usein länsimaiset viranomaiset kielsivät DDR:n lipun ja tunnusten käytön.

DDR:n johtajat kanavoivat kuitenkin systemaattisesti ja varsin näyttävästi varoja urheiluun, jotta DDR:stä tulisi tunnustettu ja tunnustettu maailmanmahti. Kuten puoluejohtaja Erich Honecker teki selväksi: ”Valtiotamme kunnioitetaan urheilijoidemme suurenmoisten saavutusten vuoksi, mutta myös siksi, että kiinnitämme paljon huomiota siihen, että urheilusta tulisi osa aivan jokaisen kansalaisen arkea” (Honecker 1976, 133).

Itä-Saksan urheilua on mahdotonta tutkia, ellei sitä aseta laajempaan kontekstiin. Ensimmäinen tausta oli pyrkimys tehdä kansakunnasta toisen Saksan eli Saksan Liittotasavallan veroinen. Toinen oli pyrkimys saavuttaa tietynlainen status niin poliittisesti kuin urheilullisestikin, erityisesti olympialaisissa ja Yhdistyneissä Kansakunnissa. Menestyksen mittana voidaan pitää sitä, että Kansainvälinen olympiakomitea hyväksyi lopullisesti DDR:n vuonna 1972, ja seuraavana vuonna näin teki Yhdistyneet kansakunnat. Molemmat tunnustukset olivat seurausta 25 vuoden intensiivisestä diplomaattisesta toiminnasta sekä politiikan että urheilun saralla.

Vaikka KOK oli lokakuussa 1965 tunnustanut Itä-Saksan kansallisen olympiakomitean ja antanut sille luvan osallistua Mexican vuoden 1968 olympialaisiin Länsi-Saksasta erillisenä joukkueena, oli Itä-Saksalla oma kansallinen joukkue, lippu ja kansallishymni vasta Münchenissä vuonna 1972. Autonomia ja tunnustus urheilun saralla johtivat myös maan diplomaattiseen tunnustukseen ympäri maailman. Taulukko 2 näyttää, kuinka Saksojen osat kääntyivät toisin päin. Vielä 1950-luvulla Länsi-Saksa menestyi olympialaisissa huomattavasti Itä-Saksaa paremmin, mutta välimatka kaventui 1960-luvulla ja 1970- ja 1980-luvuilla Itä-Saksa ryntäsi tuntuvaan johtoon. On syytä sivumennen mainita, että vuonna 1992 Saksojen yhdistynyt joukkue tuli kolmanneksi, tosin se sai 20 mitalia vähemmän kuin mitä DDR oli saanut Soulin kisoista vuonna 1988.

Itä-Saksan menestystä havainnollistaa mitaleiden määrän vertaaminen maan asukaslukuun. Kun katsotaan 1980-lukua olympialaisten ja maa-

ilmanmestaruuskisojen valossa, sai DDR yhden kultamitalin 425000 asukasta kohden, kun USA:n ja Neuvostoliiton vastaavat luvut ovat yksi kultamitali kuutta ja puolta miljoonaa asukasta kohden. Tämä tarkoittaa siis sitä, että lahjakkaan itäsaksalaisen urheilijan mahdollisuus saavuttaa olympia- tai maailmanmestaruuskultamitali oli noin kuusitoistakertainen neuvostoliittolaiseen tai yhdysvaltalaiseen urheilijaan nähden.

Urheilulla on ollut merkittävä rooli kylmän sodan aikaisen DDR:n saarron murtamisessa. Saarto merkitsi sitä, että DDR:llä ei ollut suhteita ulkovaltoihin kommunistisia maita lukuun ottamatta. Urheilun saralla DDR:ää oli kuitenkin mahdotonta sivuuttaa, koska DDR saavutti ja monella alalla asetti urheilun mittapuut. (Schmidt 1975, 12–13.)

Tämä oli merkittävä askel Itä-Saksalle: se auttoi valtiota pääsemään eroon poliittisesta eristyksestä, se lisäsi kommunistijohdon uskottavuutta suhteessa oman maan kansalaisiin ja edesauttoi tunnustamista itsenäisenä valtiona. Näistä syistä vallanpitäjät pitivät urheilua ja menestystä siinä suurena arvossa.

Kiinan ja Kuuban urheilun kehitys ei ollut yhtä näyttävä kuin Itä-Saksan, mutta noudatti kuitenkin samoja linjoja kansainvälisen tunnustuksen ja arvonannon saavuttamiseksi. Kommunistiset valtiot tiedostivat siis hyvin urheilun ja erityisesti olympialaisten merkityksen ja valmensivat urheilijansa tätä silmällä pitäen. Olympialaisten ajateltiin tuovan erityistä näkyvyyttä ja mainetta, ja joidenkin kommunistijohtajien mielestä juuri olympialaisissa mitattiin tietyn kansan elinkelpoisuus.

Yhteenvetona voidaan siis todeta, että kommunistijohtajat ajattelivat valtiojohtaisen urheilun avulla voivansa mobilisoida resurssensa siten, että urheilu palvelisi oleellisen tärkeää ulkopoliittista tehtävää. Käytännössä on tietysti täysin mahdotonta arvioida, minkälainen vaikutus urheilulla muiden valtioiden johtajiin oli, toisin sanoen arvioida sitä, voiko urheilulla

Taulukko 2 Olympialaisten tulokset, DDR ja Länsi-Saksa, 1952–88

Olympialaiset		DDR				Länsi-Saksa			
		Kulta	Hopea	Pronssi	Yhteensä	Kulta	Hopea	Pronssi	Yhteensä
1952	Kesä	–	–	–	–	0	7	17	24
	Talvi	–	–	–	–	3	2	2	7
1956	Kesä	1	4	2	7	5	9	6	20
	Talvi	0	0	1	1	1	0	0	1
1960	Kesä	3	9	7	19	10	10	6	26
	Talvi	2	1	0	3	2	2	1	5
1964	Kesä	3	7	6	16	7	15	12	34
	Talvi	2	2	0	4	1	0	3	4
1968	Kesä	9	9	7	25	5	10	10	25
	Talvi	1	2	2	5	2	2	3	7
1972	Kesä	20	23	23	66	13	11	16	40
	Talvi	4	3	7	14	3	1	1	5
1976	Kesä	40	25	25	90	10	12	17	39
	Talvi	7	5	7	19	2	5	3	10
1980	Kesä	47	37	42	126	–	–	–	–
	Talvi	9	7	7	23	0	2	3	5
1984	Kesä	–	–	–	–	17	19	23	59
	Talvi	9	9	6	24	2	1	1	4
1988	Kesä	37	35	30	102	11	14	15	40
	Talvi	9	10	6	25	2	4	2	8

vaikuttaa politiikantekoon, puhumattakaan syvällisemmästä vaikutuksesta ihmisten ajatuksiin ja sydämiin.

Varmuudella voidaan kuitenkin sanoa, että toisin kuin jotkut ovat väittäneet, enää ei urheilua voida väittää neutraaliksi epäpoliittiseksi välineeksi – jos se nyt sellainen koskaan on ollutkaan. Jos ajatellaan kommunististen maiden suhteita naapurivaltioihin ja kehittyviin maihin, on urheilusta havaittavissa selvää ja konkreettista hyötyä. Sydäntenvallotuskampanjalla onkin ollut jonkin verran suosiota, joskin avoimeksi jää kansojen välisen ystävyuden ja solidaarisuuden lujuus. Esimerkkinä tästä on se, että vain hyvin harvat kehittyvät maat osoittivat solidaarisuutta Neuvostoliiton johtamalle boikotille Los Angelesin vuoden 1984 kisoja kohtaan tai esimerkiksi Neuvostoliiton tunkeutumiselle Afganistaniin. Jotkut voisivat myös väittää, että kaupallisella länsimaisella urheilulla on ollut paljon suurempi vaikutus Afrikassa, Aasiassa ja latinalaisessa Amerikassa kuin kommunistisella urheilulla tai olympiaurheilulla. Onkin mahdollista, että kommunismin vaikutus tuntui vain kourallisessa jo

kommunismin omaksuneita maita. Avaruusohjelman lailla tärkein vaikutus oli kansallisen ylpeyden ja ideologisen hegemonian saavuttaminen, joskin vaikutukset marxilais-leninistisen leirin ulkopuolella olivat pienemmät. 1980–90 lukujen taitteessa tämä viimeinenkin linnake sortui.

Kommunismin jälkeen

Kommunismin romahtamisen jälkeisen muutoksen nopeus kaikilla alueilla, urheilu mukaan lukien, näyttäisi viittaavan siihen, että eliittuurheilujärjestelmä ja sen saavutukset eivät inspiroineetkaan kansallista ylpeyttä ja patriotismia. Sen sijaan lopputuloksena oli apatia ja katkeruus. Tämä näyttäisi olevan erityisen selvää Puolan, DDR:n, Unkarin, Romanian ja Bulgarian kaltaisissa maissa, joihin ”vallankumous” ja vieras urheilujärjestelmä vieraine arvoineen tuotiin väkisin. Sama on nähtävissä entisen Neuvostoliiton islaminuskoisissa tasavalloissa. Urheilutähtiä pidettiin vallanpitäjien vasalleina, osana vallanpitäjien hegemoniaa; he eivät olleet osa jaettua kansallista menestystarinaa, kansallisesta

perinnöstä puhumattakaan. Tämä ei tarkoita sitä, että sosialismissa totalitarismin ja vaikeuksien keskellä eläneet ihmiset, jotka joutuivat myös kohtaamaan lännen usein rasismia lähentelevän ylimielisyyden ja asenteet, eivät olisi lainkaan nauttineet oman maansa urheilijoiden tai joukkueiden suorituksista. Mutta noin ylipäättään ero länteen ei ehkä ollut suuri, kun katsotaan yhteiskuntaluokkaan perustuvia asenteita ”vieraina” pidettyjä urheilijoita tai urheilulajeja kohtaan (esimerkkinä voidaan ottaa länsimaisten työläisten ambivalentti suhtautuminen esteratsastukseen, purjehdukseen tai miekkailuun).

Toisaalta urheilusankareita ja -menestystä kohtaan tunnettu patrioottinen ylpeys tuntuu olleen aitoa, kun katsotaan entistä Tšekkoslovakiaa, Jugoslaviaa tai edesmenneen Neuvostoliiton slaavilaisia tasavaltoja, Ukrainaa, Valko-Venäjää tai Venäjää. Yhtenä syynä tähän voi olla se, että Venäjän vallankumous vuonna 1917 kuten myös vuosi 1946 Jugoslavian ja 1948 Tšekkoslovakian historiassa oli seurausta maiden omista kokemuksista ja perustui ainakin joiltain osin kansan tukeen. Samaa voidaan sanoa Kiinasta, Kuubasta ja Vietnamista.

Tämä ei tarkoita sitä, että urheilijoita olisi motivoinut kommunistinen ideologia eikä liioin sitä, että marxismi-leninismiä on kiittäminen olympiamenestyksestä. Uskottavampaa on se, että urheilujärjestelmä keskeisenä osana voimakkaan kansallisvaltion rakentamista loi omat vaikuttimensa ja patriotismin. Suunnitelmataloudesta tuttu ja siellä tuloksettaasti käytetty keskitetty kontrolli ja resurssien käyttö (joka tuotti Venäjän, Kiinan, Bulgarian ja Romanian kaltaisissa verrattain takapajuisissa maissa alkuun mittavia tuloksia) otettiin käyttöön myös urheilussa. Seurauksena oli järjestelmä, joka useiden urheilulajien kohdalla kykeni paremmin löytämään, organisoimaan ja kehittämään lahjakkuuksia kuin lännen täysin erilaiset, yksityiset järjestelmät. On syytä lisätä, että kommunistiset maat tavoittelivat urheilumenestystä nimenomaisesti olympialaisissa. Menestyminen oli paljon heikompaa sellaisissa lännen kaupallistuneissa ja ammattimaisissa lajeissa kuten jalkapallo,

koripallo, nyrkkeily, rugby, moottoriurheilu, tennis ja baseball.

Kommunismien ajalla syntyneen urheilujärjestelmän perijät joutuvat tekemään valinnan suhteen, kuinka tiukka eronko menneisyyteen pitäisi tehdä ja missä määrin tulisi mennä mukaan länsimaistyyppiseen, kaupalliseen urheilujärjestelmään erityisesti tilanteessa, jossa länsimaat ja oman maan länsimieliset vaativat innokkaasti, että entiset kommunistiset maat yhdistyvät ”vapaaseen maailmaan”, hylkäävät sosialismin, suunnitelmatalouden ja sosiaalisen jakojärjestelmän ja samalla kieltävät menneisyyden täysin.

On mahdollista että urheilusta tulee seka-muoto, jossa yhdistyvät molempien järjestelmien huonot puolet: vanhasta järjestelmästä byrokratia, uudesta hyväksikäyttö ja tiettyihin urheilumuotoihin liittyvä korruptio. Lopputulos ei välttämättä herätä ihastusta. Samaa voi tietysti sanoa monista muistakin uudistusprosesseista.

Tällainen kehitys on omiaan herättämään myös haikeutta niissä, jotka ovat ihailleet kommunististen maiden urheilumenestystä eivätkä ainoastaan siksi, että se tarjosi niin hyvän vastuksen lännelle. Vanhan järjestelmän suhteen on sanottava, että se tarjosi lahjakkuuksille väylän edetä, paremman kenties kuin lännellä oli tarjota. Järjestelmä antoi naisille mahdollisuuden osallistua ja onnistua, jos ei nyt aivan samassa määrin kuin miehille, niin ainakin länsimaiden naisurheilijoita paremmin. Järjestelmä antoi eri kansallisille vähemmistöille sekä itäisen Euroopan ja Neuvostoliiton pienille kansoille mahdollisuuden pärjätä erinomaisesti kansainvälisellä areenalla ja siten auttoi saavuttamaan sen ylpeydenaiheen ja kunnioituksen, jonka urheilun kautta parhaimmillaan voi saavuttaa. Missään muualla kuin kommunistisissa maissa 1950-luvulta lähtien eivät vallanpitäjät ole osoittaneet sellaista kunnioitusta olympialiiikettä, de Coubertinia, olympiarituaaleja ja olympiaetikettiä kohtaan. Selkeä osoitus tästä oli kolmannen maailman maille annettu valmennusapu, joka piti sisällään urheilijat, valmentajat, urheiluviranomaiset, lääkehuollon ja tutkijat. Apu oli

pitkälti ilmaista, mutta se ei tietenkään ollut pyyteetöntä ja kohdistui sellaisiin maihin, joissa sosialismi pikemminkin kuin kapitalismi siinsi tulevaisuudessa. On myös syytä huomauttaa, että kolmannen maailman ulkopuolella mitkään muut maat eivät tehneet yhtä paljon apartheidin vastustamiseksi ja rasistisen Etelä-Afrikan pois-sulkemiseksi kansainvälisestä urheilusta kuin kommunistiset maat.

Alkuteksti: Riordan, James (1999), The impact of communism on sport. – The International Politics of Sport in the Twentieth Century. Ed. James Riordan & Arnd Krüger. London: Spon Press, 48–66.

Englannista suomentanut Anna-Maria Salmi.

Lähteet

- Castro, F. (1974), *Fidel. Sobre el deporte*. Ed. S. Castanes. Havana: El Deporte.
- Childs, D. (1978), Sport and physical education in the GDR. – *Sport under Communism*. Ed. J. Riordan. London: Hurst.
- Davletšina, R. (1976), Sport i ženštšiny. – *Teorija i praktika fizitšeskoj kultury* 3.
- Glassford, R.G. & Clumpner, R.A. (1973), *Physical Culture inside the People's Republic of China*. Edmonton.
- Hann, C. (1987), The withering of muscular socialism physical culture, nutrition and personal responsibility in contemporary China. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Honecker, E. (1976), *Report of the Central Committee to the Socialist Unity Party of Germany*. Berlin.
- Kultura i žizn (1949), 1.11., 11, 5.
- Landar, A.M. (1972), Fizitšeskaja kultura – sostavnaja tšast kulturnoi revoljutsii na Ukraine. – *Teorija i praktika fizitšeskoj kultury* 12.
- Mao Zedong (1962), *Une étude de l'éducation physique*, Paris: Maison des sciences de l'homme.
- Nekrasov, V.P. (1975), Fizitšeskaja kultura protiv pjanstva. – *Teorija i praktika fizitšeskoj kultury* 9, 37–39.
- Rodionov, V.V. (1975), Sport i integratsija. – *Teorija i praktika fizitšeskoj kultury* 9.
- Schmidt, O. (1975), *Sport in der Deutschen Demokratischen Republic*. Bonn.